

De namen van Feliza

meulenhoff.nl

Juan Gabriel Vásquez
De namen van Feliza

ROMAN

Vertaald uit het Spaans door Brigitte Coopmans

MEULENBOUT

De vertaler ontving voor dit project een werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds.

ISBN 978-90-896-8353-3

ISBN 978-94-023-2639-0 (e-book)

ISBN 978-90-492-1037-3 (audio)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Los nombres de Feliza*

Omslagontwerp: Pinta Grafische Producties

Omslagbeeld: © Hernán Díaz

Auteursfoto: © Federico Bottia

Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

© 2024 Juan Gabriel Vásquez

© 2026 Nederlandse vertaling Brigitte Coopmans en
Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand,
of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij
elektronisch, mechanisch of op enige andere manier, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk
niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining,
AI training and similar technologies.

Inhoud

I

Winter in Parijs

9

II

De eerste dood

53

III

Engelen die zich vergisten

103

IV

Het huis en de wereld

179

V

De namen van Feliza

259

Dankwoord

317

Voor Pablo Leyva

Ik wil de namen doorleven
Die het vuur van de wereld heeft gegeven
Aan het lichaam dat de stervelingen elkaar betwisten

– JORGE GAITÁN DURÁN –

Ze sloten mij in Proza op.

– EMILY DICKINSON –

I

Winter in Parijs

En zo, terwijl ik nadacht over het korte leven van Feliza Bursztyn, trokken de dagen aan me voorbij. Elke ochtend, sinds het begin van een te warme herfst, verliet ik in alle vroegte mijn geleende appartement en wandelde ik langs de brede boulevards naar de wijk Montparnasse, waar Feliza in haar jonge jaren had leren boetseren en waar ze een kwart eeuw later voortijdig overleed. Het was een twintig minuten lange wandeling die begon in de buurt van metrostation Gobelins, langs het gebouw ging waar beeldhouwster Camille Claudel had gewoond en eindigde bij mijn werkplek, een kamertje in de Rue de la Grande Chaumière met een groot raam dat uitkeek op een acacia met lange takken. Daar, in die korte straat die ik vanuit mijn raam kon zien, zat de kunstacademie waar Feliza in de jaren vijftig had gestudeerd, en ik hoefde maar de hoek om te slaan en nog drie, vier minuten te lopen om bij het restaurant te komen waar ze in 1982 overleed. Een heel leven samengepakt in een paar Parijse straten, dacht ik terwijl ik erdoorheen liep, gek genoeg in de overtuiging dat ik alleen zo, door regelmatig hetzelfde te zien als wat zij zag, kon doorgronden wat er gebeurd was waardoor ze zo jong was overleden, amper achtenveertig jaar oud, en zo ver weg ook, op achtduizend kilometer afstand van dat land van ons, waar ze altijd van was blijven houden terwijl ze er zo onder had geleden.

Maar al snel realiseerde ik me dat het een lastige onderneming was om Feliza te begrijpen. Niets aan haar was eenvoudig, zelfs haar naam niet. Het was een tongbreker voor iedereen die haar leerde kennen, en haar leven lang moest ze uitleg geven, spelfouten corrigeren en lijdzaam de krantenkoppen lezen waarin die niet meer recht te zetten waren, of tegenover wildvreemden haar hele familiegeschiedenis uit de doeken doen, terwijl er duidelijk niemand zo Colombiaans was als zij, ondanks haar stamboom die ver terugging en de overdaad aan medeklinkers in haar achternaam. Geen enkele gebeurtenis in haar leven was eenvoudig: haar foute en goede beslissingen niet, de liefdes die kwamen en gingen niet; haar mislukkingen niet, net zomin als de miskennis van haar successen. Feliza's leven had veel weg van een legende, maar die had ze zelf geconstrueerd: met haar demonstratieve vrijheidsdrang, die in de ogen van velen beledigend was, en met haar cryptische antwoorden aan journalisten, alsof ze niets leuker vond dan hen op het verkeerde been te zetten, en uiteraard ook met de creaties die haar atelier verlieten, die kunstwerken uit diverse, met een gasbrander verboden stukken metaal, of die raadselachtige, even provocerende als ontregelende installaties, want niemand begreep waarom ze zonder menselijke vormen te hebben toch mededogen of woede of gelach of wellust opriepen, als een willekeurig mythologisch tafereel uit carraramarmer.

Soms, als ik in de straat van de academie kwam, bleef ik er een paar tellen voor de deur staan, die altijd dichtbleef voor wie er niet studeerde of doceerde. Op de gevel, naast de grote, matglazen ramen, zat een reeks marmeren platen met daarop, alsof ze nog leefden, de namen van de

oude meesters – Wlérick, Brayer, Jérôme, Artozoul –, en in het midden van allemaal, in gouden letters tegen een grijze achtergrond, die van Feliza's vroegere leermeester, Ossip Zadkine, met heel sober verwoord zijn beroep: **BEELDHOUWKUNST**. Ik weet niet hoe vaak Feliza over dit trottoir is gelopen, hoe vaak ze langs deze ramen is gekomen, maar ergens gedurende mijn herfst begon ik voor me te zien hoe zij door die smalle deur naar binnen beende, met haar typische luidruchtige schaterlach die zichzelf leek te echoën, zonder te kunnen vermoeden dat ze in een Russisch restaurant een paar straten verderop, in het bijzijn van vijf personen die haar liefhadden, zou sterven. En hier zat ik dan, eenenveertig jaar en acht maanden na de dood van Feliza, in een klein kamertje in de straat van de academie, waar ik mijn leven wijdde aan dat van haar door wel zes, tien, veertien uur van de dag met haar bezig te zijn, waar ik probeerde haar helder voor me te zien, aandachtig naar haar of haar geestverschijning te kijken; waar ik probeerde, kortom, me een beeld van haar te vormen alsof ik haar moest verbeteren. Dat deed ik uiteraard niet zonder hulp. Op mijn werkplek stapelden de foto's en documenten over Feliza zich op, al die boodschappers uit het verleden waarop ik een beroep deed om haar leven te reconstrueren; in mijn herinnering leefden de gesprekken voort, de urenlange gesprekken die ik in de loop der jaren had gevoerd met mensen uit haar wereld en, in het bijzonder, met de man die haar echtgenoot was op het moment van haar dood: Pablo Leyva.

We hadden een half jaar voordat ik naar Parijs kwam kennism gemaakt in Bogotá, toen hij erin toestemde dat ik hem in zijn appartement in de Cerros Orientales zou

bezoeken om te praten over zijn laatste dagen met Feliza, of eigenlijk over de dagen dat ze samen in Parijs woonden zonder te weten dat het de laatste waren. Pablo schreef al jaren informatieve, strijdbare artikelen over milieuonderwerpen, zijn lust en zijn leven, en dat voor *El Espectador*, de krant waar ikzelf een tijdlang columns voor schreef; zijn gezicht – of de versie van zijn gezicht op de onscherpe foto van een krantenpagina – was mij dus niet onbekend. Nu, op zijn drieëntachtigste, had hij nog altijd dezelfde baard die hij sinds zijn inmiddels lang vervlogen jonge jaren droeg, zij het minder vol en met meer grijze haren. Hij sprak wellevend tegen me vanuit een schommelstoel, aan een ronde tafel waarop twee glimmende bronzen beeldjes stonden die ik meteen herkende: werk van Feliza Bursztyn. En daar, in het bijzijn van die getuigen van een andere tijd, zocht hij naar herinneringen aan deze vrouw, die op allerlei manieren in zijn leven aanwezig bleef.

Maar herinneringen, vooral de pijnlijke, komen niet zomaar als we ze oproepen; we moeten ze verleiden, ze zijn als schichtige dieren die niet dichterbij durven te komen, en soms moeten we ze wat aas voorhouden om ze uit hun schuilplaats te lokken. Ik had me willen verontschuldigen omdat ik hem dwong om die moeilijke momenten terug te halen, omdat niemand zoiets zou moeten doen om andermans belang te dienen, omdat het recht op vergetelheid eigenlijk heilig zou moeten zijn. Was ik een indringer, een lastpak, omdat ik dingen wilde weten over Feliza Bursztyn, haar zelfs wilde leren kennen voor zover mogelijk, zo goed althans dat ik de wereld door haar ogen kon vertellen? Hoe dan ook realiseerde ik me dat Pablo daar, tijdens dat gesprek, voor het

eerst in vele jaren bepaalde details naar boven haalde, en het was duidelijk – zijn woorden die op de tast hun weg leken te zoeken, zijn ogen die gesloten waren alsof ze brandden – hoeveel moeite dat herinneren hem kostte. ‘Nee, dat weet ik niet meer precies,’ zei hij meer dan eens. Of: ‘Daar moet ik nog eens over nadenken.’ Maar hij zei nooit: ‘Daar wil ik niet over praten.’

In de loop van de maanden die volgden gaf Pablo’s schichtige geheugen zijn geheimen prijs. Terwijl ik me in mijn geleende appartement in Parijs installeerde om verder te gaan met mijn research, meer getuigen van Feliza’s leven sprak, meer informatie inwon en meer documenten verzamelde, terwijl mijn groene vilten tafelblad bezaaid raakte met oude krantenknipsels en zwart-witfoto’s, startte ik een briefwisseling met Pablo die in een roman uit een andere eeuw niet misstaan had. Hij stuurde me lange Worddocumenten waarin hij antwoord gaf op mijn vragen en ook op vragen die ik niet had gesteld, en vaak had hij zelf ook nog vragen, die zich lieten samenvatten in één grote: wat wilde ik met deze gesprekken bereiken? Op een gegeven moment schreef hij: ‘Wat wil je weten?’ Ik had kunnen schermen met grootsprakige argumenten over mijn aloude obsessie met de onbeheersbare krachten van de geschiedenis en de politiek of, beter nog, met de manier waarop die krachten onze persoonlijke levens ontregelden. Maar dat deed ik niet. Ik vertelde hem hoe ik in 1996 voor het eerst in Parijs was aangekomen; over de onbekende ziekte die ik daar een paar maanden later opliep, over de foute diagnoses en de bezorgdheid van de artsen; en over het lezen, in die dagen van onzekerheid, van een boek dat in Colombia net was uitgekomen en dat samen met vijf romans van

Faulkner, vier van Vargas Llosa en drie delen met het complete werk van Borges – in piepkleine lettertjes – in mijn koffer was meegereisd. Misschien spreken dingen die we op lastige momenten lezen ons op een bijzondere manier aan; zo was het in elk geval met dit boek, dat me dagenlang vergezelde naar wachtruimtes in allerlei praktijken en op lange metroritten; het had de voorkeur gekregen boven de andere omdat het uit korte stukken bestond, zodat ik er met mijn snel afgeleide aandacht af en toe in kon lezen. Het heette *Notas de prensa*, met een kolibrie op het omslag, en was een bundeling van de columns die Gabriel García Márquez tussen 1980 en 1984 had gepubliceerd. Een van die columns, die van 20 januari 1982, begon met:

De Colombiaanse beeldend kunstenares Feliza Bursztyn, die in Frankrijk in ballingschap leefde, is afgelopen vrijdagavond 8 januari om 10.15 uur in een restaurant in Parijs van verdriet gestorven.

Ik was drieëntwintig en wist niet wie Feliza Bursztyn was. Ik had me kunnen afvragen wat ik me in de loop der tijd heb afgevraagd: waarom leefde ze in ballingschap, waarom in Frankrijk en waarom wist García Márquez zoveel over haar. Maar de vraag die op dat moment in mijn hoofd rees, de vraag zonder welke de andere misschien niet waren opgekomen, de oorspronkelijke vraag die me gedurende de zevenentwintig jaar die sindsdien waren verstreken niet met rust had gelaten, was een andere.

‘Waarom van verdriet?’ was mijn antwoord aan Pablo. ‘Dat is wat ik graag wil weten. Waarom was Feliza

verdrietig, waarom was ze zo verdrietig dat ze eraan stierf?’

Eind september kwam Pablo een paar dagen langs in Parijs. Hij had zijn cruciale jonge jaren in deze stad gewoond, kort voordat hij een relatie kreeg met Feliza; hij was er aangekomen op zijn vierentwintigste, met een diploma als scheikundig ingenieur op zak en een genereuze beurs van diverse Colombiaanse instellingen – de Banco de la República, de Nationale Federatie van Koffietelers – die hij had gekregen voor zijn academische verdiensten. In plaats van naar de Verenigde Staten te gaan, zoals al zijn generatiegenoten deden, gaf hij de voorkeur aan deze stad, die geografisch gezien verder weg lag, maar dichterbij was qua temperament. Hier behaalde hij een doctorstitel die zijn levenslange loopbaan zou bepalen; hier woonde hij in mei 1968 de revoltes bij en hielp hij regelmatig studenten die bij confrontaties met de politie gewond waren geraakt; zelf deed hij echter niet mee, want het was eveneens hier waar hij ontdekte dat hij een aangeboren afkeer van geweld had. ‘Weet je hoe sterk mijn band met Parijs is?’ zei hij over de telefoon. ‘Ik heb hier voor het eerst mijn baard laten staan. En kijk, tot op de dag van vandaag.’ We spraken af in Café du Métro, een bar aan de Boulevard Saint-Germain, die ik had voorgesteld om een heel eenvoudige reden: hij lag op een steenworp afstand van de Rue de Bièvre, waar Pablo en Feliza samenwoonden. Gedurende een middag die overging in de avond, aan een kleine, ronde terrastafel waarnaast als in een soort stoelendans steeds wisselende mensen kwamen te zitten, met een groeiende rij koffiekopjes voor ons die na verloop van

uren werden ingeruild voor een glas witte wijn, begaven we ons in dat café op die altijd ontoereikende missie: de reconstructie van het verleden, die onbehaaglijke plek die alleen bestaat als we erover vertellen. De hemel klaarde op en veranderde boven ons van kleur, de straatlantaarns sprongen aan en in de gezichten van de mensen veranderde het licht van de wereld, en daar zaten we, twee mannen met veertig jaar ervaring ertussen, terwijl ik luisterde naar Pablo's verhaal alsof er een belangrijk geheim over mijn eigen leven in besloten lag en hij herinneringen ophaalde, zo gedetailleerd als hij kon, aan die vrijdag in januari die hij zo vaak tot de vergetelheid had willen veroordelen.

Toen we het café uit kwamen was het inmiddels pikdonker. 'Wij hebben vaak over ditzelfde trottoir gelopen,' zei Pablo. 'Je kunt zeggen dat dit onze wijk was.' We liepen verder in dezelfde richting als het avondverkeer, te midden van voetgangers die genoten van de nog zachte lucht van die te warme herfst, en begaven ons naar de hoek van de Rue de Bièvre alsof het de gewoonste zaak van de wereld was. 'Nummer 25,' zei Pablo. 'Ik ben hier echt al een hele tijd niet meer geweest.' Pablo had het in ons gesprek gehad over het meest onalledaagse kenmerk van dat pand: het feit dat het pal tegenover de privéwoning van president François Mitterrand lag. Meer dan eens waren ze hem op het trottoir tegengekomen, bijna een buurman als alle andere, en meer dan eens hadden ze hem gezien vanuit hun raam op de eerste verdieping. Toen we nummer 25 naderden, leek het me noodzakelijk te bevestigen dat je van daaruit de voordeur van Mitterrands huis kon zien, niet omdat ik dacht dat Pablo's geheugen niet accuraat was, maar omdat ik

mezelf nooit heb kunnen bevrijden van een journalistiek bijgeloof om alles te willen checken, zelfs ogenschijnlijk onbelangrijke details, alsof het niet respecteren van de kleine waarheden in de zintuiglijke wereld een heel mensenleven – in dit geval dat van Feliza – tot de hel van de leugen zou veroordelen.

De Rue de Bièvre was een klein, kort straatje dat van de Boulevard Saint-Germain naar de rivier liep, met zulke smalle trottoirs en zo weinig verkeer dat de mensen er het liefst midden op de weg liepen. ‘Destijds was hij om veiligheidsredenen afgesloten,’ zei Pablo toen we er waren. ‘Aan beide uiteinden van de straat stonden gewapende gendarmes die alleen aanwonenden doorlieten. De eerste dagen vroegen ze nog om onze papieren, maar daarna werden we herkend en mochten we doorlopen.’ Daar, op nummer 25, in die etage op de eerste verdieping (volgens de Franse telling), werd Feliza die vrijdag in januari, die de laatste dag van haar leven zou worden, wakker. Het was een pand met een smalle gevel en twee ramen per etage, allemaal met witte houten kozijnen en halfgeopende vitrages erachter. Daar stond ik dan, bijna tweeënveertig jaar later, in de donker geworden straat, denkend aan deze vrouw wier verhaal ik wilde vertellen, pogend te achterhalen wat ze aan het begin van haar laatste dag had gedaan, of beter gezegd, me afvragend hoe iemand die heeft meegemaakt wat zij heeft meegemaakt, aan haar laatste dag begint. Pablo, die geen weet had van mijn gedachten, wees naar de twee ramen van wat ooit hun appartement was geweest.

‘Ze tochtten,’ zei hij. ‘De kou drong door de kieren naar binnen. En dat weet ik nog omdat iedereen hetzelfde zei: het was een van de koudste winters van de

laatste jaren. En die dag was tot dan toe de koudste. O ja, en dit weet ik ook nog: in het nieuws was gezegd dat het die avond zou gaan sneeuwen.'

Maar ze waren blij met het appartement. Het was niet makkelijk geweest een plek te vinden om zich te vestigen. Feliza was twee maanden voor hem in haar eentje in Parijs aangekomen, en hoewel ze meerdere Colombiënen kende in de stad, bood niemand haar de hulp die ze nodig had. Wie dat wel deed, was La Paya Contreras: een onder Latijns-Amerikaanse ballingen legendarische Chileense die de secretaresse en minnares van Salvador Allende was op het moment dat presidentieel paleis La Moneda werd aangevallen. Terwijl Feliza's landgenoten haar overlaadden met valse beloftes en schijnheilige solidariteitsbetuigingen of zich simpelweg verstopten, bang voor wat het kon betekenen om met haar in verband te worden gebracht, was La Paya een echte vriendin voor haar geweest, en dat terwijl ze een minder sterke band hadden dan Feliza met anderen had. Natuurlijk, La Paya was een overlevende van de catastrofe van de staatsgreep. Tijdens haar ballingschap had ze talloze Chilenen opgevangen die gevlucht waren voor Pinochet, en zij was in staat iemand te begrijpen die haar land was kwijtgeraakt of uitgezet, of zichzelf had uitgezet om erger te voorkomen. Feliza was dus bij haar ingetrokken en van daaruit op zoek gegaan naar een plek om te wonen. Elke dag liep ze naar de telefooncel op de hoek om haar gastvrouw niet op kosten te jagen en belde ze de telefoonnummers uit de advertenties tot haar muntgeld op was. Daarna ging ze wandelen zonder duidelijk doel en probeerde in die straten die ze zo goed kende de frustratie te verzachten, wachtend tot Pablo zou komen.

Hij had meer geluk. Eind november zat hij nog vast in Bogotá, waar hij probeerde het nodige te regelen om naar haar toe te komen – hij maakte langere werkdagen dan gezond voor hem was, legde zoveel mogelijk opzij om travellercheques te kunnen kopen, probeerde onder-tussen te bedenken wat hij zou doen met het huis waar ze de afgelopen twaalf jaar samen hadden gewoond en tekende nieuwe contracten om een paar dollar bij elkaar te kunnen schrapen – en elke dag stond hij op met een bezorgd gevoel in zijn buik omdat Feliza nog geen plek voor hen twee had kunnen vinden. Daarom schakelde hij contacten in, belde elke bekende met min of meer nauwe betrekkingen met Frankrijk en stuitte zo op Clarisa Ruiz, een jonge vrouw uit Bogotá die tekenlessen bij Feliza had gevolgd. Clarisa vertelde hem over dit appartement, eigendom van een Argentijnse kunstenaar, waar haar broer Pedro net uit was vertrokken om terug te keren naar Colombia; er werd over en weer gebeld, ze werden voorgedragen en de Argentijn stemde ermee in het aan hen te verhuren. Ze hebben hem nooit ontmoet. Ze wisten alleen dat hij de maker was van de afzichtelijke muurschildering die een hele wand besloeg, van de voor-deur tot het raam aan de straat, boven de open haard langs, altijd in het zicht. Het was een branding of iets wat daarop moest lijken, in blauwe en grijze tinten, waaraan Feliza vanaf dag één een hartgrondige hekel had.

‘Ze zei altijd tegen me dat ze er iets overheen zou schilderen,’ zei Pablo. ‘Of op zijn minst een laken over die golven zou hangen. Als we daar een tijdje wilden blijven wonen, was dat de enige optie.’

Het leek wel alsof het appartement zich ergens anders bevond. Dat kwam door de uitgestorven straat, de stilte

die er altijd hing, het huis van de president van Frankrijk. Als iemand hun zes maanden eerder, vóór de gebeurtenissen die hun levens overhoophaalden, had verteld dat ze daar zouden komen te wonen, dan hadden ze die mogelijkheid absurd en zelfs onwenselijk gevonden. In Colombia was de nabijheid van machtige mensen op een ontgoocheling uitgedraaid: je kon ze maar beter op afstand houden en je niet door hun zwaartekracht laten verslinden. Wat had Feliza eraan gehad, wat hadden zij tweeën eraan gehad, om onder invloedrijke personen te verkeren? Feliza had meerdere presidentskandidaten en de belangrijkste journalisten van het land tot haar vrienden gerekend, en toch waren ze daar geëindigd, in het appartement aan de Rue de Bièvre met zijn afzichtelijke muurschildering en zijn tochtende ramen, en moesten ze een nieuw leven beginnen waar ze niet voor hadden gekozen, een straf uitzitten voor een niet nader toegelicht delict; uitkijkend op het huis aan de overkant met zijn dakpannen, zijn houten deur en ronde dorpel, en met die president van wie Pablo en Feliza zich soms inbeeldden dat hij, in de anonimiteit van zijn donkere woonkamer, vanuit zijn eigen raam uitkeek over de Rue de Bièvre en in de eenzaamheid van zijn hoofd naar oplossingen zocht voor zijn eigen zorgen, misschien zonder te weten wie zijn overburen waren en door welke samenloop van omstandigheden ze in dezelfde straat terecht waren gekomen, of dat zijn regering hun het enige goede nieuws had gebracht dat ze in tijden hadden ontvangen.

Dat zat zo. Het ministerie van Cultuur had Feliza een kunstenaarsbeurs aangeboden, een atelier om aan haar beelden te werken, die groot waren en ruimte nodig hadden, en de kans om ergens te exposeren. Het wonder

had zich voltrokken dankzij de bemoeienis van Régis Debray, de beroemdste filosoof van links Frankrijk, een vriend van Che en Fidel Castro die Mitterrand adviseerde over al wat met Latijns-Amerika te maken had; en als Debray een goed woordje voor haar had gedaan, dan was dat hoogstwaarschijnlijk te danken aan Gabriel García Márquez, die voor Feliza niet veel minder dan een beschermengel was geweest. De engel Gabriel. Gabo, de aartsengel. Een nog niet zo heel oude meneer met enorme vleugels. In hun tijd aan de Rue de Bièvre, wanneer ze weleens graptten dat ze zichzelf wel aan Mitterrand konden voorstellen als ze hem de volgende keer tegenkwamen, vroegen Pablo en Feliza zich af waar ze geweest zouden zijn zonder de hulp van Gabo. Zo noemden ze hem, net als iedereen in het land, of ze hem nou kenden of niet. Maar Pablo en Feliza noemden Mercedes niet Gaba, zoals veel andere mensen deden: Pablo gebruikte altijd haar volledige naam; Feliza noemde haar Merce, maar alleen in kleine kring. En het belangrijkste die vrijdag 8 januari, datgene wat het grootste deel van hun plannen voor die dag in beslag nam, was een etentje met hen tweeën. Mercedes had veertien dagen daarvoor gebeld om te vertellen dat ze binnenkort in Parijs zouden zijn en dat ze heel veel zin hadden om hen te zien, hen allebei, maar vooral toch Feliza, en dat ze hen daarom graag uitnodigden voor een etentje.

‘Dan kunnen we eens horen hoe het met je is, hoe alles ervoor staat, en zijn we weer op de hoogte,’ zei Mercedes. ‘Gabo wordt gek als hij niet met jou praat, en vervolgens word ik gek van hem.’

Feliza verheugde zich erop de dag af te sluiten met een etentje met hen. Pablo wist nog dat ze heel vroeg wak-

ker was geworden, vroeger dan normaal, en hoewel dat in die moeilijke maanden vaker was voorgekomen, had het volgens hem dit keer niet met haar zorgen te maken. Het kon ook alleen de kou zijn, de gemene kou van de vroege winterochtend, die kou die de afgelopen dagen in hun lijf was gaan zitten en die ze er maar niet uit kregen. Maar waarom was ze dan niet in de warme veilige haven van haar bed blijven liggen en had ze ervoor gekozen in de kleine, halfduistere woonkamer te wachten tot het licht werd, starend uit het raam van de eerste verdieping alsof ze op iets belangrijks wachtte, een openbaring, een ongeluk? Zo had hij haar die ochtend aangetroffen. Hij werd wakker, zag dat hij alleen in bed lag, maakte zich zorgen zoals hij dat wel vaker deed. En toen hij ging kijken waar ze was, zag hij haar daar bij de grote ramen staan, zo dicht bij de houten kozijnen dat Pablo toen hij haar omhelsde een ijzige tocht voelde die hem kippenvel bezorgde. Pablo keek op naar de donkere hemel, die januarihemel waarin de dag nog niet was aangebroken, en zag alleen een egale deken van viezige wol die de gele verlichting van de slapende stad weerkaatste. Inderdaad: het zou die avond gaan sneeuwen.

‘Hé,’ zei hij tegen Feliza. ‘Wat doe jij hier zo vroeg?’

‘Ik sta na te denken,’ zei ze. ‘Hoe heb je geslapen?’ En daarna: ‘Het plakband heeft weer losgelaten.’

Pablo zocht op de muur naar het lichtknopje en deed de lamp in de kamer aan. ‘Eens even kijken,’ zei hij, ‘wat er aan de hand is.’

Hij liep naar de ramen en inspecteerde de schilders-tape die ze een paar dagen daarvoor hadden gebruikt om de kieren waardoor de kou naar binnen kwam af te plakken. Dat was het probleem met oude kozijnen: